CONSTITV-
TIONES REGNI
VTRIVSQVE
SICILIÆ,

Gloſsis ordinariis, commentariiſque excellentiſs. I. V. D. Domini Andreæ de Iſernia, ac D. Bartholomæi de Capua, atque nonnullorum cùm veterum, tum recentiorum I.C. lucubrationibus illuſtratæ.

Quibus acceſſerunt CAPITVLA *eiuſdem Regni,* RITVS *Magnæ Curiæ Vicariæ, &* PRAGMATICAE, *tàm antiquæ, quàm noua, ac etiam nouiſſimè per S. C. M. edita: plurimorum Iuriſperitorum interpretationibus nunc primum exornata.*

Omnia à D. Gabriele Sarayna I.C. Veronenſi ſummo ſtudio elaborata, aucta, atque emendata.

Addito etiam memorabilium rerum Indice copioſiſſimo ab eodem D. Gabriele nunc primum in lucem emiſſo.

LVGDVNI,
Apud hæredes Iacobi Iuntæ.
M. D. LX.
Cum priuilegio Regio.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA SALAMANCA

PHILIPPVS Dei gratia Rex Caſtellæ, Aragonum, Angliæ, Franciæ, vtriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Vngariæ, Hiberniæ, &c.

DON Ioannes Marinquius de Lara, Conſiliarius ſtatus, Præfectúſque prætorio Regiæ & Catholicæ maieſtatis, ac Claniger ordinis & militiæ Calatranæ, & in præſenti regno Vicerex, Locumtenens, & Capitaneus generalis, &c. Magnifico viro Ioanni Andreæ de Bottis huius magnificæ & fideliſſimæ ciuitatis Neapolis regio fideli dilecto gratiam Regiam & bonam voluntatem. Nuper pro veſtri parte fuit nobis ſupplicatum, quatenus Regiæ maieſtatis nomine vobis concederemus per aliquod temporis ſpatium, videlicet, per decennium, Opera intitulata, Conſtitutiones Regni Neap. Deciſiones Antonij Capicij, Thomæ Grammatici & Matthæi de Afflicto, & Conſilia omnia eius Thomæ Grammatici imprimi non poſſe, nec extra regnum impreſſa in regnum immitti, nec aliquo modo exemplari, & quouis modo imprimi facere, & in regno prædicto vendi, & quouis modo contractari, niſi tantummodo per vos vel veſtros hæredes, & ſucceſſores, & alios veſtri vel veſtrorum hæredum prædictorum parte, dicto decennio perdurante, veſtra impenſa imprimi, ac vendi, & contractari poſſe. Ea propter veſtris ſupplicationibus in hac parte inclinati tenore præſentium de certa noſtra ſcientia, deliberatè, & conſultò, ac ex gratia ſpeciali præfatæ Maieſtatis nomine cum deliberatione & aſſiſtentia Regij collateralis conſilij ſtatuimus & decernimus, quòd per annos decem à die datarum præſentium numerandos, nemini liceat in hoc regno Opera iam dicta imprimere, aut exemplare, & imprimi facere, nec alibi impreſſa in regno vendere, aut aliquo pacto contractare abſque ſpeciali permiſſione veſtri prædicti Ioannis Andreæ, vel veſtrorum prædictorum hæredum & ſucceſſorum, dictorum annorum decem tempore perdurante, Reſeruatis tamen & exceptuatis illis Operibus ſuper præmiſſis intitulatis, quæ impreſſa à retroactis temporibus reperta fuerint, vel contractata per alios quoſcunque, Volumus enim illa vendi ac contractari poſſe per quemlibet eorundem Operum poſſeſſorem infra terminum menſium decem à die datarum præſentium in anteà numerandorum: Poſt cuius temporis lapſum, decennium prædictum vt ſuprà, vobis conceſſum currere intelligatur, Volentes & decernentes expreſſè, quòd ſi quis contra præfatam noſtram ordinationem facere attentaret, ipſo facto libri Operum prædictorum in hoc regno, aut per exemplum in quouis alio loco impreſſi, & in regnum ipſum immiſſi deuoluantur, & ſint veſtri prædicti Ioannis Andreæ vel dictorum veſtrorum hæredum & ſucceſſorum, qui multos libros imprimi curetis, taliter quòd regnum prædictum libris ipſis multum affluat: Et vltra prædictam deuolutionem incidat in pœnam ducatorum centum diuidendam pro tertia parte Regio fiſco, pro tertia parte accuſatori, & pro alia tertia parte vobis. Mandantes propterea per has eaſdem omnibus & ſingulis officialibus & ſubditis Regijs maioribus & minoribus quocunque nomine nuncupatis, titulo, officio, authoritate, poteſtate & iuriſdictione fungentibus, præſentibus & futuris, ad quos, quem ſpectabit, & præſentes peruenerint, ſeu fuerint quomodolibet

PROOEMIVM

VTRIVSQVE IVRIS MONARCHAE ET LEGVM EVANGELISTAE D. ANDRAEAE DE YSERNIA, SVPER CONSTITVTIONIBVS REGNI.

CVM conſtitutiones Regni faciat quilibet Rex monarcha in Regno ſuo etiam cōtra legem poſitiuam, vt hîc plenè dicit glo. Solet quæri an vniuerſitates terrarū,& populi poſsint cōſtitutiones facere, quæ dicuntur ſtatuta,aliquando leges municipales cùm ius ſit etiam non ſcriptum, ſicut eſt conſuetudo, quæ ſcripta & nō ſcripta eſt,& ſi de rebus eorum vel ſuorū ciuium poſſint ſtatuere,& ſic circa Iuſtitiam,& iudicia. Et qualia,& quomodo,& quādo,& qualiter. Et quæ vniuerſitates iuriſdictionem habent, vt hoc poſsint. Et an contra legem ſcriptam poſsint facere ſtatuta. Quod enim poſsint facere ſtatuta, dicitur in l.omnes populi. ff.de iuſtitia & iur. & inſti.de iure natu.§.ex non ſcripto.

ADDITIO. *Adde l.receptitia in fi.& ibi gl.C.de conſti.pecu.& in l.fi.& ibi Bar.ff.de colleg.illicit.& an omnes vniuerſitates habeant iuriſdictionem? vide in l.ſi duas in §.eſt autem.verſ.decet ff.de excuſat.tuto.Bart.in l.j.ff.de damno infecto.& per Innoc.in c.cum acceſſiſſent.de conſtitutio.*

Et quidem in rebus propriis poſſunt vniuerſitates ſtatuere, ſicut volunt, quia in re ſua quilibet etiam priuatus eſt moderator & arbiter, vt ſibi placet.C.mand.l.in re mandata,& dicit Innoc.extra de conſtitu.c.cum acceſſiſſent.alleg. ff.quod cuiuſque vni.no.l.j.§.quibus. Dummodo ſint iuſta. Quare iniqua ſtatuta non poſſent etiam in rebus propriis & illa vocat Inn.monopolia, quæ iniuſta ſunt,& vide concord.quas allegat.C.de monopo.l.j.

ADDITIO. *Adde Bart.in l.ſodales.ff.de colleg.illicit.Bart.in l.ſub prætextu.ff.de extraor.crimi.Innoc.in c.ſignificaſti.de appellatio.*

Nam ſtatutū & lex municipalis, id eſt, cōſuetudo paria ſunt in hoc, vt ſequitur. Conſuetudo autem irrationabilis, eſt corruptela vt in auth. vt nulli iudi.§.j.

ADDITIO. *Adde quòd tales non ſunt ſeruandæ ſecundum Card.Zabarel.in c.ex parte.in viij.notab.de conſuetud.*

Lex carens ratione non eſt lex, ſed legis corruptio ſecundum Augu.in lib.de libero arbitrio, eo quòd de ſubſtantia legis eſt, quòd ſit iuſta, nec lex eſt, quæ iuſta nō eſt. iiij.diſt.erit.

ADDITIO. *Adde, an lex iniuſta obliget in foro conſcientiæ: vide in c.erit autem.iiij.diſtinctio.*

Legem ratio commendat.j.diſtinct.conſuetudo. Item quia in rebus ciuiū debet ſtatuere iuſtè, & in rebus alienis vti ciuium ſuorum & incolarum, quæ non ſunt ſuæ, ſcilicet, vniuerſitatis.ff.quod cuiuſque vni.no.l.ſicut.nec facient ſtatuta regaliter: quia contra domini voluntatem &c.C.de pact.l.fin.in fine.niſi eſſet eorum communis vti-

litas,

litas,& tunc ſuper his, ſine quibus non poſſunt viuere, vt pote, victualibus, vtenſilibus & negociationibus ſtatuent precium,& præcipient vendi, vt arg.ff.de offi.præfe.vrb.l.j.§.cura carnis.& C.de epiſ.au.l.j. Nam caſtra & villæ habent rempub.eorum, vt C.de diuer.reſcri.l.fin.in fi. de offi.eius, qui vicem alterius gerit.l.j. Pretium nō erit vilius quàm iuſtum ſit. Sic eſt intelligendum. ff.ad l. Iul.de anno.l.fin.in fine. Sic ad municip.l.non debere.& de admi.rer.ad ciui.perti.l.decuriones. Domos autem & prædia non cogeret iudex vendere, ſic poteſt intelligi contrarium.C.de iudic.l.nemo. Sed tunc ex cauſa poſſet.ff.de relig.l.ſi quis ſepulchrum. Item ſi victualia non haberet quis niſi quantum ſibi ſufficit, non cogeretur vendere etiam iuſto pretio, ſic poteſt intelligi.l.nemo præallegata,& ff.ad l.Iul. de anno.l.fina.ij.reſpon.& Matthæi xij. dicitur. Ne fortè nō ſufficiat nobis & vobis. Item potius ad vendentes,&c. Ordinata enim charitas à ſe prius eſt. C.de ſerui.& aqua.l.præſes,& in auth.de trien.& ſe.§.j. ibi. ne ſua erogata ad extraneas veniant largitates.

ADDITIO. *Adde gloſſ.fin.in c.ex parte il ij.de cleric.non reſiden.gl.in c.licet.de ſupplend.neglegen.prælato.gl.in c.petitio veſtra.de iureiur.Bart.in l.pupilliū.ff.de excuſ.tuto.*

Item de aliis quæ non erant vtiles retinere, imò magis non vendere, ſibi non proficiebat, & aliis de ciuitate erat diſpendium, ſicut ſunt lapides orti in prædiis, ideo ſtatuit in illis.l.municipalis pretium.ff.com.prædi.l.venditor.§.ſi conſtat. Etiam in meo debeo ex charitate velle quod mihi non nocet,& alij prodeſt.ff.de euict.l.j.in creditorem.§.j. Præter hæc vtenſilia, inter quæ ſunt illa, de quibus fiunt habitationes & lapides, ſine quibus non viuitur commodè,& ſic non viuitur arg.ff.de verb.ſignifi.l.Nepos Proculo,& omnes de vniuerſitate de re vnius ciuis non conſentientis, ſtatuendo illi non præiudicant, dicit gloſſ.quàm ſit l.on.conſuet.l.ij. Nam nec princeps poſſet re mea ſine cauſa & culpa, me priuare, de quo dicitur infra.& patet ex his, quæ notantur in glo.C.ſi contra ius vel vti.pub.l.fi.& l.quod ſi maior.ff.ad munici. Quod intelligit Ioan.in electionibus & cōtractibus rerum ſuarum, vt in illa gl.dicitur.

ADDITIO. *Adde Bal.in l.qui ſe patris.C.unde liber.Paul.de Caſt.in l.Gallus.in §.& quod ſi tantum.ff.de liber.& poſth. Et quomodo ſint intelligēda verba, omnia ſunt principis, intelligitur, id eſt, ſi ſcalia, vt in l.bene à Zenone.C.de quadrien.præſcriptio. Et per Archid.in §.quāuis.xxiij.q.viij. Hoſt.in ſumma tit.de præſcriptio.in §.quæ exiguntur verſ.& licet.Spe.in ti.de ſcrip.in §.quoniā.verſ.xxiij.vide late de principis poteſtate per Lucā de Pēna,in l.prædia.C.de loca.prædi.ciui.& fiſca.lib.xj.& maxime art.xviij.prima parte.*

Dictum eſt autem res ſingulorum non eſſe ſuas, ſcilicet, vniuerſitatis. Non cōſentientes ergo in quorū præiudicium ſit ſtatutū de rebus & iuribus eorum, nō ligantur, ſicut nec ignorantes, vt ff.de decre.ab or.faci.l.fi. Nec

CONSTITVTIONES REGNI SICILIAE

PER EXCELLENTISSIMVM V. I. D. DO. ANDRAEAM DE YSERNIA, ET ALIOS DOCTORES COMMENTATAE.

De legibus & conſuetudinibus alijs antiquitatis, conſtitutio.

a POST *mundi machinam.* Præmittit procemium, ex quo in vnoquoque negotio initium ſumitur: vt in auth. en. in medio li. non fieri ſacras for. §. vt autem omnes col. viij. ☞ Et dic machinam, id eſt, artificioſam compoſitionem, vel conſtructionem: Nam omne artificioſè factū dicitur machina, vt patet. ff. de fun. inſtru. l. quæſitum. §. item oſtiarium, & ff. commod. l. ſi vt certo. §. ſed interdum. ver. nam & ſi ſeruum tibi lectorem &c.

b *Et primordialem materiam,* quæ rudis, ſcilicet nondum formis impreſſa erat Chaos, id eſt, cōfuſa congeries omniū rerum inuicem cōmixtarū non habentium diſtretam, & propriam formā, ſicut poſſet hodie in rebus elementaris exponi: vt, ſi argentū tuum & meū conflaretur, & redigeretur in maſſam: vel ſi de frumento duorū inſeparabiliter cōmixto cumularetur aceruus: vel quomodocunque aliter res plures eiuſdem, vel diuerſi generis confuſæ ſiue commixtæ inſeparabiliter redigerentur in vnum corpus informe: vt ff. de rei vend. l. iij. §. vlt. & ibidem Pomponius ſcribit ſi frumentum &c. in princ. & de acquir. rer. dom. l. adeo. § cum quis ex aliena. & inſtit. de rerum diui. §. ſi duorum. ☞ Et hanc primordialem materiam philoſophi vocauerunt Hylem, quam dicūt eſſe inter aliquid & nihil: ſicut enim nihil audiendo, audimus ſilentium: ſic nihil intelligendo intelligimus Hylem ſecundum eos. ☞ Nos etiam poſſumus adinuenire ſimilia. Nam lex ponit inter nolle & velle medium, ſcilicet non nolle, videlicet, patientiam. Et inter fateri & negare medium, ſcilicet non negare, ſcilicet, tacere: vt ff. de tributo. l. j. §. ſcientiam, & de regul. iuris. qui tacet.

c *Naturæ melioris,* poteſt intelligi actiuè de natura naturante, id eſt, Deo in quo omnia certa ſunt, ſcilicet tam præterita, quàm præſentia, & futura: vt ff. de iudi. l. ſed & ſi reſtituantur § ſi pater, & ſic benè ſequitur, qui facienda præuiderat. Quem intellectum videtur habuiſſe Ouidius, vnde iſta verba ſumpta fuerunt, ait enim Hanc Deus, & melior litem natura diremit.

ADDITIO. *Adde an dicta puctarum ſint allegenda in deciſionibus cauſarum? Vide gloſſ. in l. canuum. & l. ſequen. ff. de rer. di. l. ſi ſtatuo mutuſe. ff. de ſta. homi. & in cap. turba. xxxvj. diſtinct. & per Pet. de Ancha. in cap. quoties & quando al. ij. de accuſ.* Super.

1 IMPERATOR

Fredericus [2]. Romanorum Cæſar ſemper Auguſtus: Italicus; Siculus; Hieroſolymitanus; Arelatenſis; felix, Victor ac Triumphator.

D. FREDERICI Imperatoris incipit

LIBER PRIMVS.

De legibus & conſuetudinibus alijs antiquitatis, conſtitutio.

TITVLVS I.

Ex ordinatione diuina ad officium principis ſpectat defendere ſanctam matrem eccleſiam contra opprimentes eam, atq; parem & iuſtitiā exhibere ſubditis. h. d. Manh.

POSt [a] mundi machinā prouidentia diuina formatam [b], & primordialem materiā [c] naturæ melioris officio, in rerum effigies diſtribuiam: qui facienda præuiderat, facta conſiderans, & conſiderata cōmendans, à globo circuli Lunaris inferius hominem [d] dignisſimam creaturam [e] ad imaginem propriam, effigiémque formatā, quem

A diuina namq; prouidentia mūdi totius elementa proceſſerunt, & eorum diſpoſitio in orbem terrarū producta eſt: vt C. de veter. iur. enu. l. j. in prin. ☞ Poſſet etiā legi paſsiuè de natura naturata, C. eod. & ſic accipitur. inſtitu. de verb. ob. §. conditiones, & ff. de reb. cred. reſpiciendū, & tunc benè dicit, melioris: quoniam prima rudis & informis materia erat inter aliquid & nihil, vt ſuprà not. Lex etiā rudem materiā appellat infectā, vt ff. de aur. & arg. leg. l. & ſi nō ſunt clau. §. infecti. ☞ Poſtmodū vero in rerum formas deducta cōuerſa eſt in meliorem naturam, Recipiendo eſſe ab impreſsione formarum. Forma enim dat eſſe rei, ita quòd mutata forma interimitur rei ſubſtantia, cuius etiā corpus manet: vt ff. ad exhib. l. Iulianus. §. ſed ſi quis. & de verb. ſig. mulieris. §. j. & de ſtatu homi. l. non ſunt liberi.

ADDITIO. *Adde quòd Imperator appellatur luminare inferius, quia Papa dicitur lumen ſuperius: vt eſt gloſſ. in verbo inter ſolem & lunam, in c. ſolitæ. de maio. & obed. & gl. ſi. in c. duo ſunt. xcvj. diſt.* Superantius.

d *Digniſsimam,* patet. ff. de rit. & extraord. cog. l. cognitionum. §. extimatio. & ff. de ædil. edic. l. iuſtiſsimè. in princip.

e *Ad imaginem,* vt C. de pœnis. l. ſi quis in metallū. vnde Apoſtolus eſt imago Dei. Et Vergil. illi cœleſtis origo eſt. ☞ Et accipe ad imaginem & effigiem Dei, non ſecundum lineamenta corporis, ſed quantum ad animam, quæ eſt imago id eſt, imitago: quia Deum imitatur, ſecūdum vim intellectiuam à Deo ipſi animæ infuſam: & eſt effigies Dei, quia ſcilicet deus effinxit, id eſt, expreſſè & verè finxit eam ſecundū diuinam naturam, & eſſentiam, vt potè immor

1 ADDITIO. *Imperator. Adde quare ita vocatur, vide gl. ff. & ibi Bartol. in proe. ff. Nicolaus Superantius patritius Venetus vtriuſque iuris doctor, & verus ſequutus doctor.*

2 ADDITIO. *Semper Auguſtus. Adde gl. in proe. ff. Vaterm & in proem. Inſtitutionum, & Abb. in proem. Greg. in vj. col. ver. Imperator, & gl. in l. diui Conſtantini. C. de natu. li. quam ſequitur Seg. de Homodeis conſil. cxxix. incip. in principio libri noſtri.* Superantius.

ANDRAEAS

PEREGRINA LECTVRA VTRIVSQVE IVRIS MONARCHÆ ET LEGVM euangeliſtæ domini Andrææ de Yſernia ſuper Conſtitutionibus & Gloſsis Regni Siciliæ incipit.

POST *mundi machinam &c.* Vero Rege Regum &c. In gloſ. vbi legitur. Vnum tamen non omitto, quòd Domini, cui pro temporalibus &c. hic dicitur, quòd iudex ſecularis, & eius brachium inuocatum ab eccleſiaſtico iudice debet præſtare auxilium, per iura allegata hîc.

ADDITIO. *Adde l. ſi quis in hoc genus C. de epiſcop. & cler. & in auth. ſi quis litig. C. de epiſc. audien.* Superantius.

DE YSERNIA.

Tunc quæritur, & fuit quæſitum, ſi ſecularis requiſitus ab eccleſiaſtico ſciat iniuſtum eſſe id ad quod requiritur exequendum. Vel coram eo opponatur quòd illud ſiue ſit ſententia, ſiue proceſſus alius nullus ſit, an debeat parere? Item ſi hoc opponatur coram ſeculari brachio requiſito per eccleſiaſticum, an cognoſcet, & interim nō parebit, nec exequetur. Nam quod nullum eſt, etiam ſi ſit iudicatum, non debet executioni tradi. ff. de ferijs. l. ſi feriatis. Idem ſi dicit ſe oppreſſum per epiſcopum per falſa inſtrumenta & teſtes. ff. de iudi. l. ſi prætor. §. j. Hîc ſecularis inuocatus eſt loco executoris. C. de epiſc. audien. l. epiſcopale in gloſſ. Executor autem audit nullitates, not. C. quorum appel. nō reci. l. ab executione. Econtra quòd non, quia ſtatur, & ſtari debet ei, quod fecit iudex eccleſiaſticus ordinarius, & præſumitur pro eo. extra de re iud. in præſentia. Item licet executor hic audiet, quantumcunque merus, vt extra de officio deleg.

CAPITVLA REGNI SICILIAE

CVM GLOSSIS DO. NEAPOLITAni Sebaſtiani Neapolitani, Do. Lucæ de Penna, & Do. Nicolai de Neapoli, nouiter correcta, ac diligenti caſtigatione emendata.

Conſtitutiones, & Statuta Illuſtriſſimi Domini Regis Caroli Hieruſalem, & Siciliæ Regis, pro exequendo ſubſcripto ſtatuto.

QVVM nihil proſint Conſtitutiones, & ſtatuta edita, niſi debita executio ſubſequatur, Volumus, Et fidelitati veſtræ firmiter, & diſtrictè præcipimus, quatenus conſtitutiones noſtras editas ſuper victualibus, & mercibus aliis quibuſcunque enumerandis, & extrahendis cum vaſcellis quibuſlibet de ſingulis portubus noſtri Regni, Et de nominibus extrahentium ea, ac de iure debito & ſoluto pro eis officij noſtri tempore, tenaciter obſeruetis. Et per Portulanos, & ſubofficiales noſtros mandetis, & faciatis inuiolabiliter obſeruari, ſub pœna in eadem conſtitutione contenta, & pœna alia in vos, & Portulanos, & ſubofficiales veſtros, ſi ſecus feceritis, iuxta noſtrū beneplacitū, infligēda.

Cuius conſtitutionis tenor per omnia talis eſt.

STATVTVM EDITVM SVPER PORTVBVS.

VT illorum fraudibus iā commiſſis, vel in poſterum committendis, qui conceſſā licentia, temerariis auſibus abuſi ſunt, vel abuti contigerit in poſterum congruis remediis obuietur, Et fiſci noſtri cōmodis, quę quamplurium machinationibus læſa fortè dicimus, prouiſione cōgrua ſuccurratur. Volumus in extractione victualium, ſalis, & omnium, quæ pro parte noſtrę Curię ad credentiam procurātur de portubus Regni noſtri, tām per magiſtros Portulanos, & ſalinarū magiſtros, quā per extrahētes res ipſas de portubus ipſis, ſubſcriptā formā inuiolabiliter obſeruari. Vt omnes magiſtri Portulani & Portulani quotieſcunq; cōceſſerint alicui licentiā extrahendi de portubus commiſſionis eorum, teneātur exprimere in literis, ſeu apodiſſis ipſius licentiæ, ipſorum victualium quantitatem particulariter & diſtinctè, diem & locum extractionis, eorum nomina & cognomina mercatorum, illa de portubus ipſis extrahentiū: necnon nomen & cognomen vaſcelli, in quo onerata ſunt, & ipſius vaſcelli patroni, & quantum magiſtri Portulani ſeu Portulani receperint, pro iure exituræ, victualium prædictorum.

Et quòd mercatores ipſi ad locum prohibitum nō accedant, fideiuſſores idoneos coram prædictis magiſtris Portulanis pręſtabunt, ſeu coram Portulanis habētibus poteſtatem à nobis, ſeu à magiſtris Portulanis dandi licentiam extrahendi victualia de portubus, commiſſionis eorum. Quorum fideiuſſorum nomina, prędictorum magiſtrorum ſeu Portulanorum literæ continebunt. Pœna tranſgreſſoribus imminente, quòd magiſtri Portulani, qui contra prędicta commiſerint, & ſub ſuo lucro quouiſ tranſilientes quantitatem & qualitatem rerum ipſarum in literis ſuæ cōmiſſionis non expreſſerint, nec prædictā formā ſeruauerint, tanquā de latrocinio, & periurio manifeſtè cōuictos, pro noſtro arbitrio ſe nouerint puniendos. Portulanos etiam contra prędicta temerè venientes, ſimili pœna volumus ſubiacere. Et, vt magiſtri Portulani prędicti, in cuſtodia portuum cōmiſſionis eorum teneantur diligentes ſubofficiales ſtatuere. Præſentis nēæ prouiſionis tenaciter ſeruatores, volumus, vt ex defectu ſeu negligentia Portulanorum, per eoſdē magiſtros Portulanos ad alicuius portus cuſtodiā deputatorū, qui præſcriptam formam contempſerint obſeruare, prędicti magiſtri Portulani ad valorem nauis, & oneris noſtræ Curię teneantur, Et vltra noſtro arbitrio puniantur. Et quia comperimus quàmplures impunita hactenus audacia deliquiſſe, dum ſe ſic ſtatuebant & componebant quòd aſſumpti, imò prę̄ſumpti ordinis, vel habit⁹ priuilegio corporalibus non poterāt ſubiici pœnis, quæcūq; latrocinia, & periuria cōmittebant, prouidimus illorum fraudibus occurrendū, vt nullus deinceps ad Portulanatus offiū aſſumatur, de quo non poſsit haberi vindicta ſanguinis. Et ſi qui ſunt in ipſo officio, ipſos volumus amoueri. Volumus inſuper, quòd ſi qui deinceps in Portulanatus officio conſtituti, ſe in eo ſtatu poſuerint, pro quo de eis nō poſſit pœna corporalis aſſumi, ipſos ſtatim volumus à ſtatuēte ab ipſo officio amoueri. Et ſi magiſtri Portulani talem prærogatiuam habentes ſtatuerint, vel paſſi fuerint in officio ipſo morari, poſtquam ita ſe compoſuerint, vt de eorum exceſſibus corporalis vindicta non poſsit aſſumi, & ſi ſtatuti deliquerint, pro eorum exceſſibus, ipſi magiſtri Portulani, qui tales creauerint, vel tenuerint in officio Portulanatus punientur pœna, qua ſic creati, vel retenti, per eos puniri debebant: Statuto ſuper præmiſſis apud Brunduſiū per nos habito in ſuo robore duraturo. Quinimò exiſtente ſtatuto & recipiente augmēto, præſcriptā etiam formam in extractione ſalis, & aliarū rerum, quæ ad credentiam pro parte Curię procurātur, prouidimus obſeruādam. Et ne mercatores victualia, ſal, ſeu quęcūq; alia de portubus Regni noſtri volētes extrahere, de quibus ius exituræ Curiæ noſtræ debetur, figmēto concepto quodāmodo ius noſtræ Curiæ debitū opprimere valeāt ſeu quadā colluſione minuere: Volumus, vt mercatores ipſi in literis, ſeu apodiſſis, quas de ipſorum victualium, & aliorū extractione à magiſtris Portulanis, ſeu Portulanis receperint, procurent, quòd contineatur particulariter & diſtinctè qualitas, & quantitas victualium, ſalis, & aliarum rerum, quæ per magiſtros Portulanos, ſeu Portulanos, & ſalinarum magiſtros eis extrahi ſunt cōceſſa: nec non quantitas pecuniæ proindè ſolutę. Et qui contra fecerit, punietur ad inſtar illius, qui non obtēta licentia, victualia, ſeu alia prohibita de portubus noſtris extrahere præſumpſerit. Et ſi contingat mercatores ipſos plus de portubus Regni noſtri extrahere, quàm literæ magiſtrorum Portulanorum, ſeu Portulanorum licētiæ cōtinebunt

RITVS
MAGNÆ CVRIÆ
VICARIAE REGNI NEAPOLIS,
hactenus inordinatè poſiti, demùm ad ordinem redacti per V. I. D. Do. Cæſarem de Perrinis,

Nunc verò diligentiſsimè correcti ac emendati, atque diuerſorum Iuriſconſultorum Commentarijs illuſtrati.

IOANNA II. Dei gratia, Vngariæ, Hieruſalem, & Siciliæ, Dalmatiæ & Croaciæ, Romæ, Seruiæ, Galiciæ, Lodomeriæ, Comaniæ, Bulgariæque prouinciæ, & Forcalquerij Regina, ac Pedimontis Comitiſſa: Vniuerſis & ſingulis præſentis edicti ſeriem inſpecturis. Circa reformationem, & augmentũ regni noſtri Siciliæ, ac generalis Iuſtitiæ regni eiuſdem &c. Itaque tam officialium noſtrorum proceſsibus, quàm fidelium ſtatibus prouiſionis noſtræ remedio ſubuenimus, maximè in noſtris, magnæque Vicariæ Curiis, quæ ſub regimine noſtræ protectionis, præcipuè in hac noſtra ciuitate Neapoli, & toto regno noſtro ſunt iuſtitiæ depctati, Itarum ſacrarũ nouiſsimarum noſtrarũ conſtitutionũ edicto irrefragabili, ac firmiter valituro, Sancimus, decernimus, ſtatuimus, & mandamus, motu proprio, de certa noſtra ſcientia, cum prouiſa, matura, & digeſta noſtri conſilij deliberatione conſulta, Quòd omnes infraſcripti Ritus, Obſeruantiæ, in noſtris magnæ & Vicariæ Curiis, & qualibet earum de cætero inuiolabiliter obſeruentur. Omnes verò alios Ritus, & obſeruantias dictarum Curiarum hactenus obſeruatos & obſeruatas per præſentes de dicta certa noſtra ſcientia, & proprio motu, & cum dicti noſtri conſilij deliberatione matura irritamus, caſſamus ac viribus, & efficacia vacuamus, nulliúſque eſſe decernimus roboris vel momenti.

De ordine & numero officialium Magnæ Curiæ. Rubrica.

IN primis, quia vbi ordo deeſt, firmũ rectũmque omnũ rerum firmamentum nihil ſuper ædificari poteſt, neque enim vniuerſitas aliqua vlla poteſt ratione ſuſtentari, niſi huiuſmodi magnus cauſa differentiæ ordo ſeruaretur, quia nõ quæque creatura in vna eadem qualitate gubernari, vel viuere poteſt, vt cæleſtium militiarum exempla nos inſtruunt, quia ſunt Angeli, & ſunt Archangeli, licet non æquales ſint, ſed in poteſtate & ordine differunt alter ab altero. Sicque vt in prædictis noſtris Magnæ & Vicariæ Curiis, & qualibet ipſarum certus debitúſque numerus officialium dictæ Curiæ reducatur ad debitum numerum infraſcriptũ, videlicet, quòd iudices debent eſſe ad minus tres, treſque alij magiſtri actorũ, ſex ſubactarij, duo Fiſcales, vnus Aerarius, vnus aduocatus fiſci, & procurator fiſci. vnúſque aduocatus pauperũ, & vnus ipſorum procurator, vnus Comeſtabulus, vnus Carcerarius, vnus Tubitta, & vnus contumaciarum accuſator. & omnes debeant ſeruire perſonaliter, & nõ per ſubſtitutum, & quòd omnia dicta officia ſint ad beneplacitum reginale. Cùm verò hodie in dictis Curiis plures vltra dictum numerum exiſtant, volumus quòd omnes prædicti exiſtentes præſentialiter officiales in illorum exercitiis remaneãt. Ita tamen quòd quilibet ipſorum vnũ tantum officium perſonaliter exerceat. Declarantes, quòd decedentibus ſeu cædentibus ex eis, nullus alius poſsit in eorum locum ſobrogari, vſquequo perueniatur ad ſupradictum numerum deſsignatum. Verùm volumus quòd prædictis nunc exiſtentibus omnibus officialibus ſoluantur gagia rata ad rationẽ gagiorum ſoluendorum officialibus iuxta ſupradictum numerum tantummodo, & non vltra.

De officialibus Magnæ Curiæ in genere, & his quæ eis incumbunt. Rubrica.

ITem quòd omnes officiales Curiæ prædictæ teneantur in ſecreto ſecreta ipſius Curiæ tenere, & nemini pandere. Et quòd quando aliquis bannitur, & condemnatur in ipſa Curia, aut locumtenens vellet aliquem capi de perſona facere, nemini debeant notificare & notificari facere per ſe, ſeu per interpoſitam perſonam.

Item quòd ſi aliquis officialis dictæ Curiæ ſciuerit aliquẽ officialem aliqua enormia & minus debitè committere tangentia honorem, & licitum commodum dictæ Curiæ, teneatur ipſe reuelare Locumtenenti, & in caſu quo non reuelaret præter & vltra pœnas inferius annotatas, incidat in pœnam, ac ſi ipſemet talia commiſiſſet & procuraſſet.

Item quòd omnes officiales pro poſſe teneantur facere omnia, quæ tendunt ad honorem, ſtatum, & licitum commodum ipſius Curiæ & officialium eius.

Item quòd cauſa appellationis inchoetur per aperturam proceſſus.

Item quòd nullus officialis debeat recedere de dicta ciuitate Neapoli, & extra ipſam ciuitatẽ ſe perſonaliter cõferre, nec infra regnũ nec extra regnũ, ſine expreſſa li-

PRAGMATICAE REGNI NEAPOLIS, NOVAE, ET ANTIQVAE, CVM PRAGMATICIS INVICTISS. CAROLI QVINTI IMPERATORIS, DE NOVO ADDITIS.

De procedendi modo in cauſis Ciuilibus. Rubrica.

DISPENDIA litium remouentes ſancimus, in cauſis ciuilibus vel mixtis coram quibuſcunq; iudicibus, & delegatis procedi ſine figura iudicij, facti veritate inſpecta: Dum tamen pro libello præcedat talis qualis petitio, ex qua reus deliberare poſſit, an velit cedere, vel contẽdere, Declarantes per præſentem diſpoſitionem, nec per capitulum, Decernentes circa probationes neceſſarias nõ intelligi derogatum iuris, vel ſacrarum Regni Conſtitutionum, vel Capitulorum diſpoſitioni.

De forma citandi reum, & aliarum quarumcunque citationum. Rub.

QVilibet [a] agere volens, aduerſarium (iudicis cõmiſſione præcedente) citare faciat perſonaliter, vel ad habitationis domum per citatorias literas, continentes ipſius citationis cauſam. De qua citatione per relationem nũtij conſtet, cum ſubſcriptione duorum teſtium, qui præſentes dictæ citationi fuerint, ſi fiat in loco, vbi copia illorum haberi poſſit. Alibi autem ſufficiat coram duobus non aliter ſe ſubſcribentibus: dum tamen nuntius in relatione mentionem faciat de eorum nominibus, ad pœnam Tarenorum decem à nuntio exigendam: & citatio aliter facta non valeat, niſi reus comparuerit, quo caſu habeatur pro ſolenniter citato. Non tamen præſens citationis forma requiratur in caſibus, in quibus de iuris diſpoſitione citatio per edictum, vel proclama admittitur.

De forma procedendi in cauſis prædictis poſt citationem. Rub.

REllatione [b] citationis vt ſuprà facta, ſi reus conuentus in termino negligens in comparẽdo fuerit: & actor eius contumaciam in dicto termino accuſauerit: triduo poſt dictam incuſationem elapſo, contumax habeatur, procedatúrque ad primi decreti interpoſitionem, vel ad dationem termini ad probandum, ad electionem

De forma citandi reum, & aliarum quarumcunque citat. Rub.

a QVilibet agere volens, &c. In ver. *Iudicis commiſſione præcedente*, &c. Vide de hoc plenam regulam in regulario meo, in regula 400. & ibi etiã pono, q̃ ſufficit generalis commiſſio de citãdo, ſed debet eſſe ſpecialis, & particularis de citando talem, & q̃ hæc eſt communis opinio, & allego plures contra, ſed ibi etiam poſui quatuor not. limitationes, in quibus non requiritur cõmiſſio aliqua. vide ibi ſemper.

In verſic. *Per relationem nuntij*, &c. Quid ſi non citat, vel nõ refert citationẽ, prout ei iniunctum eſt? dic q̃ punitur pœna arbitraria, ita inquit pulchrè Bal. in l. ſi vacãtia. in ij. col. arg. illius tex. C. de bo. vac. lib. x. Adde q̃ iſte nuntius falsò referens debet ab officio remoueri, & alius loco ipſius ſubrogari, & poteſt etiã corporali macula puniri, tex. eſt not. in l. ij. & ibi Bal. in ij. no. C. de ſpo. item poteſt puniri pœna falſi, per not. ibi. & not. Bart. in l. qui nomine. ff. de fal. hæc duo vltima dicta refert, & ſequit Mar. So. in tract. de cit. in xiiij. art. prin. Verum autẽ hęc citatio poſſit fieri die feriato dic q̃ debet fieri die iuridico, & nõ põt fieri die feriato in honorẽ Dei. ita Bal. in l. maiorũ. in ij. col. C. in qui. cau. in inte. dicens q̃ ita obſeruat practica & rationabiliter. hoc idẽ tenet Alex. in l. j. §. nunciatio. in vij. col. de no. ope. nunc. vbi refert opin. pro & contrà. & Mar. Soc. in arti. xviij. in iij. q. ☞ Quare relationẽ citationis poteſt facere iudici nõ ſedenti pro tribunali, in eius camera. Bar. in extrauag. ad repri. in ver. de plano, quem refert & ſequitur Lanfr. in repet. clem. ſæpe. in ver. de plano. in ij. col. ver. ex his etiam infert. & c. de verb. ſig. vbi ſubdit quòd hęc relatio poteſt fieri in die feriato in honorem Dei. allegat Bal. in c. fi. de fer. & ſubdit Lanfran. quòd Bar. dicit verum, niſi conſuetudo ſe haberet. ſicut eſt vbique, quòd relatio citationis fieret notario, non iudici. & ſic quòd dicit Bart. de iudice, idem eſt dicendum de notario. ita Lanfranc. ☞ Adde quòd ante relationem nuntij iudex non poteſt procedere ad vlteriora, nec ad aliquem actum, nec aliquid innouare. Bal. in l. generaliter. §. his de præſentibus. in fi. per tex. ibi. C. de rebi. cred. & allegat Bart. in l. multum. ff. de cond. & demon. ☞ Adde quòd proceſſus corruit, & non tenet, ſi non conſtat in proceſſu de relatione nuntij. Bal. in l. ij. in v. no. C. de ſponſ. refert, & ſequitur Matth. in conſti. in ciuilibus. in ij. not. & Phil. Franc. in c. cũ parati. in pe. col. in princ. de appel. ☞ Adde quòd actus relationis nuntij eſt de ſubſtãtia citationis. Bar. in l. hæc autem. §. j. ff. ex qui. cau. in poſ. eat. & in l. multum intereſt. ff. de cõditi. & demonſt. ſequitur Matth. in conſtit. citationis literæ. in vij. not.

In ver. *cum ſubſcriptione duorum teſtium*, &c. Hanc conſtitut. allegat Matth. in conſti. in ciuilibus. in ij. col. & in conſti. edictorum. in iiij. no. dicens, quòd hæc pragmatica fuit ſumpta ex dictis And. in conſtitut. citationis literæ. vide eum. & vide eundem Matth. in conſtit. citationis. præalleg. in ij. not. M.

De fer. proced. &c. Rub.

b R*Elatione*, &c. Quæro circa hãc prag. de pulchra q. Facta eſt miſſio in poſſeſſionem ſuper tribus rebus propter cõtumaciã: poſteà faciũt tranſactionem ſuper duabus rebus, & reus vult recuperare poſſeſſionẽ. an debeat ſoluere omnes expenſas propter contumaciam, vel ſufficit ſoluere expenſas pro rata illius tertiæ, ſuper qua non eſt tranſactũ: Ioan. De-dei, quem refert & ſequitur Io. And. & Gemin. in rubr. de eo qui mit. in poſſeſ. cau. rei ſer. in ij. tenuit diſputando quòd tenetur ſoluere omnes expẽſas integrè, niſi etiã ſuper expenſis eſſet tranſactum, vt ibi plene per eos. Philipp. Franc. dicit ibi dictum Io. And. procedere per viã exceptionis, vt volens recuperare poſſeſſionẽ, non audiatur, niſi ſatisfactis expenſis, ſed iure actionis tales expenſæ peti non poſſent, finito negotio principali. vide ibi plenè. ☞ Quia dicitur in hac prag. q̃ ratione contumaciæ cõtractæ, actor mittitur in poſſeſſionem rei ex primo decreto, quæro de pulchra & vtili quæſt. verũ poſſit iudex ſimul mittere in poſſeſſionem, & condẽnare in expenſis, dic quòd ſic, ex quo conſtat de cõtumacia. ita tenet Io. And. Cald. Lig. in c. ij. de do. & cõtu. & ibi ſequitur Panor. in vlt. col. dicens hanc concluſionem eſſe veriſſimam, per plura fundamenta. vide eum. Idem tenet idẽ Panor. in c. quoniam frequenter. in §. in aliis. in iij. nota. extra vt lite non conte. ☞ Verum autem is, contra quem eſt facta miſſio poſſit infra hoc tẽpus trimeſtre, ſeu infra annũ de iure communi compelli ad recuperandum poſſeſſionem, & ad proſequendam litem? Archi. & Io. And. in rub. de eo qui mit. in poſſeſ. cau. rei ſer. in ij. tenet quòd ſic: per l. qui legati. C. vt in poſ. leg. & in l. j. §. quid ergo. ff. de ven. inſpic. quæ ſunt optima iura. Pau. de Caſt. tamen, quem ibi ſequuntur Bal. Gemi. & Phil. Franc. concludit, quòd ſi iudex non obſtante immiſſione vellet compellere reum, vt reluat poſſeſſionẽ, & nõ poteſt infra annum: cum hæc dilatio anni ſit in fauorem rei introducta: ergo ante annum compelli non poteſt. & hoc caſu falſa eſt opinio Archi. & Ioan. And. Aut iudex vult non obſtante miſſione compellere reum, vt in cauſa procedat excommunicando & mulctando eum, & tunc poteſt. & ita debet intelligi dictũ Archi. Et de

REPERTORIVM CONSTITVTIONVM AC CAPITVLORVM REGNI NEAPOLIS ET GLOSSARVM D. AND. DE YSERNIA V. I. D.

Poſtremò à pluribus Doctoribus auctum, locupletatum, ac pulchriori ordine digeſtum.

A

ACCVSATI Siue ſint decem vel plures, de vno crimine vel diuerſis ex eodem facto deſcendentibus poſſint conſtituere ſyndicum, & per ipſum reſpondere, præterquam in crimine læſæ maieſtatis, & hæreſis, vt in cap. Regis Roberti, quod incip. Robertus, &c. Studioſis, &c. & in cap. ſequenti, item ſtatuimus. in quo non excipitur crimen læſæ maieſtatis, ſed loquitur indiſtinctè.

Accuſator ſi eſt contumax ante litem conteſtatam, damnatur curiæ in ſexta parte bonorum mobilium, & accuſato in expenſis, vt in conſtit. accuſatorem. in tit. ſi quis aliquem petierit citari. Et ſi eſt contumax poſt litem conteſtatam punitur in tertia parte bonorum mobilium, & pro ſequenti inquiſitione ſeu citatione punitur in centum Auguſtalibus, vt in conſti. accuſatorem. de deſiſt. accuſator habet pœnam ſextæ partis ante litem conteſtat. Et pœna centum Auguſtalium non habet locum in muliere accuſante. Et eadem pœna tenetur, ſi accuſator expreſsè renunciat. Iſta pœna centum Auguſtalium, & in ſexta parte bonorum ſuccedit in locum Turpilliani, & habet locum in delictis publicis, ſecus in priuatis: quoniam ipſis pœna imponitur arbitrio iudicis. Item glo. dicit, quod deſiſtens infra biennium non incurrit infamiam. D. And. in conſtit. poſt citationem. de lite non conteſt. vel accuſatur. Sed ſi poſt biennium expirat accuſatio, punitur accuſator in quarta parte bonorum mobilium, & eſt infamis. Dominus Andreas in conſtitutione, conſtitutionem.

Accuſator & accuſatus in caſibus criminalibus, in quibus poteſt tranſigi poſt citationem ante litem conteſt. & antequàm partes in iudicio cōparuerint, poſſunt inter ſe tranſigere, nullo dato vel recepto. Sed ſi fortè aliquid fuit donatum vel remiſſum ſine licentia curiæ, ſoluet curiæ duplū eius, quod recepit, niſi pro æſtimatione damni reciperet aliquid. Sed ſi facta citatione partes in iudicio præſentantur, ſine licentia & mandato curiæ non poſſunt tranſigere: quando non fecerint, ſoluet accuſator xij. Auguſtales curiæ, ſi non eſt lis conteſt. ſi tranſigunt, vel componunt ſine licentia curiæ, ſoluunt ambo curiæ xxiij. Auguſtales. & nihilominus in cauſa proceditur, ſi curia compoſitionem vel tranſactionem nō acceptat: & hoc habet locum in criminalibus, in quibus imponitur pœna ſanguinis, præterquam in adulteriis, & in aliis remanet ius commune, vt in conſtit. poſt citationem. de lite non cont. in cri. Item non habet locum iſta tranſactio in iniuriis enormibus, vt in gloſſa in verbo, ex parte. Sed quid ſi accuſator tantùm, vel accuſatus comparuit, alter non, & poſteà tranſigunt, an incidant in pœnam xij. Auguſtalium? D. And. dicit quòd non. Sed ſo. contra. Sed quid ſi ſtatim non reuocat tranſactionem, an poterit ex interuallo reuocare? Do. And. in dicta conſtit. dicit quòd non.

Accuſator & accuſatus ſi concludant, & in termino eis dato non comparent in iudicio, vel terminum prorogant, quem ſponte in cauſa ceperunt, puniūtur in centum Auguſtales, quilibet pro medietate, vt in conſtit. ſæpe contingit. de pœna collud.

Accuſator ſi ex pœna cauſa citatus nō comparuit, iudex ex officio ſtatuet alium virum idoneum ad proſequendum cauſam, in capi. Regis Roberti, quod incip. Robertus iudicibus magnæ curiæ, &c.

Accuſator ſi in termino ante lit. conteſt. non cōparuit, deſicit, & per conſequens volēs rurſus accuſare non auditur, per l. poſtquàm litis. ff. de pac. & per Do. And. in conſtitu. accuſatorum. in tit. ſi quis petierit aliquem citari.

Accuſator ſi moritur, & accuſatus fuit contumax, & bona notata, ſi accuſatus non redit infra annum, an bona per lapſum anni perdantur? dic quòd non. in conſtit. grandis. de pœna contu. in criminal.

Accuſator, ſi commiſſo delicto in aliquem, ita eſt læſus, quòd non poſſit ſuam iniuriam proſequi, nec poteſt adeſſe iudicio, in iſto caſu vel accuſator deficit, & conſtat ſummariè, hoc ſuppleat officium iudicis ex eius ſolertia per ſuum ſtudium proſequatur, vt in cap. Regis Caroli, quod incipit, plerunque.

Accuſator an poſsit ab illo, quem accuſat, ciuiliter conueniri, vel accuſari de maiori crimine? Dic quòd ſic, & in vtroque procedere, vt in conſtit. ſi ciuiliter agens de lite conte. in crimi. etiam ſi crimen læſæ maieſtatis fuerit obiectum, eadem cenſura ſeruatur in quibuſcunque præiudicialibus, etiam ſi tales ſint, quæ iudicium reddant nullum, dummodo ſuper cauſa criminali ſententia primò feratur condemnatoria vel abſolutoria, & non ſuper præiudiciali: vt ſi tu agis contra me, & ego oppono, quod es ſeruus meus: obiectu iſtius præiudicialis nō impeditur prima actio. Idem in exceptione excōmunicationis, vel infamiæ. & de iſtis exceptionibus emergentibus vide hic. & quod opponi poſſunt ante lit. conteſt. vide hic.

Accuſator & accuſatus, vel delatus debent iurare & dare ſecuritatem, & dicant factum prout ſe habet, & tempus, & locum, & nomina illorum, per quos poterit veritas iudicari, vt in cap. ſubditorum. de violen. inferen.

Accuſatus. Quid de maleficio noctis tempore commiſſo, probatur quòd fuit de die. Vel actus, quòd fuit cum armis, probatur quòd fuit ſine armis, & ſimilia. Quæro an debet abſolui? dic quòd ſic, quia de neceſsitate eſt, quòd fiant probationes ſecundum formam accuſationis. ff. vi bonor. rapt. l. prætor. §. docere. & §. hic autem. ff. de adulter. l. denunciaſſe. §. quid tamen. ibi, neque eum, &c. Et ſecundum formam accuſationis facienda eſt condemnatio, vt l. vt fundus. ff. commu. diui. & extrà de accuſ. c. qualiter & quando. il ij. & de ſimon. c. licet Heli. & ſequitur abſolutio ſi probatio non eſt facta ſecundum formam accuſationis, quia non debet quis innouare delictum in ſe commiſſum. vt ff. de dolo. l. ex dolo. §. hoc. & l. ſeq. nulla qualitate declarata in ſe commiſſa. Sed ſi accuſator vult accuſare de nouo, & nouam actionem facere de inſultu ſine ſanguine non facta de die. Vel ſi iudex vult inquirere hoc modo, nunquid poſsit? Dic quòd non, quia non debet ſæpius de eodem delicto quæri, vt l. licet. ff. nautæ caup. ſtab. Item obſtat exceptio rei iudicatæ. de re iud. l. ij. Sed verius eſt, vt cognoſcat, facta tamen abſolutione ab obſeruatione iudicij.

Accuſatus dando fideiuſſores in caſibus permiſsis non debet retineri, nec compellitur ſtare in curia, niſi pro termino à iure permiſſo, vt in cap. Iuſticiarij delatos. in titu. qui accuſat. dant. &c. Item quando liberatur dando fideiuſſores, vide infrà in verbo, fideiuſſor, &c.

Accuſatus fuit quidam, qui percuſſerat cum baculo magno, vel lapide magno: & ſtatutum dictat, quòd ſi quis percuſſit gladio, puniatur in centum. Certè debet dicta pœna puniri, quia appellatione gladij continetur haſta, lancea, &c. vt Inſtit. de public. iudic. §. item lex. ff. de vi & vi arma. l. iij. §. j. de verborum ſignificatio. l. armorum. & omne aliud nocendi cauſa. ff. de furtis. l. ſi pugnatione furem. Item omne aliud quod nocere poſsit. l. armatos. ff. de vi publica. & l. is qui heres. §. zelo. Et intelligo ſi ſatis nocere poteſt. Si autem eſt modicus lapillus, vel bacillus, & alia res modica, quæ nihil, vel parum nocere poſsit, puto quòd de minimis non eſt curandum. ff. de ventre inſpic. l. j. in fin. arg. l. j. §. inde. ff. de ædilitio edic. Et in talibus modicis continetur iudicis arbitrium. l. j. ff. de extraordin. crimin. Sed contrarium teneo per caſum l. omne delictum. §. ſi quis commilitonem. ff. de re mili. Nec obſtant iura prædicta, quia ſtatutum ſimpliciter & propriè debet intelligi, per ea quæ dicit Barto. in repetit. l. omnes populi. ff. de iuſtitia & iure. & Bald. in l. j. C. de ſumma Trinit. & quæ not. l. vt gradatim. §. j. ff. de muner. & hono. l. ij. C. de noxal. & in l. quicquid aſtringendæ. cum ſimilibus de verbor. oblig.

Accuſatus, vel inquiſitus de crimine capitali, vel ex quo imponitur pœna mortis vel membri abſciſsionis, cùm plenè conſtat

IN OMNES IVRIS NEAPOLITA-NI COMMENTARIOS HOC VOLVMINE COMPREHENSOS LOCVPLETISSIMVS

index ex maximo vtriuſque iuris promptuario D. Gabrielis Saraynæ Iuriſconſulti Veronenſis nouiſsimè depromptus, ac in ſtudioſorum gratiam nunc primùm typis excuſſus.

De litera A.

ABBAS pro monacho ſuo, vt ei violentia, vel iniuria non fiat in perſonã defenſam imponet, quia ſubditus eſt ei ratione obedientię in comment. colum. 2. linea 29. folio 27
Abbates Sancti Benedicti ex conceſsione Regiæ curiæ petit adiutorium à vaſallis, ſicut Epiſcopi conſecrati. in comment. colum. 2. linea 67. folio 233
Abdicare, & transferre aliud eſt, & aliud committere. in commen. col. 2. lin. 79. fol. 57
Abeſſe aliud eſt, aliud in fuga eſſe. in gloſ. col. 2. lin. 25. fol. 145
Abeſſe quis dicatur. in commen. col. 2. lin. 79. & ibi in additio. lin. 81. folio 56
Abeſſe quis dicatur, & quis in fuga eſſe. in comment. col. 2. lin. 58. folio 128
Abiuratio. vide Hæretici.
Abſens à loco iudicij, non præſumitur in dubio exiuiſſe prouinciam, & ideò tot dies dantur excuſatori, infrà quos poſsit per prouinciam perquiri. in com. col. 2. lin. 2. fol. 115
Abſens cauſa reipublicæ in quacũque parte iudicij ſit indefenſus, ſit reſtitutio. in commen. col. 2. lin. 76. fol. 158
Abſens citatus ex quibus poſsit excuſari. in glo. col. 2. lin. 7. fol. 113
Abſens in ciuilibus citatur, quando peruenitur ad ſecundum decretum. in glo. col. 1. lin. 14. fol. 132
Abſens in contractibus non ſubducitur tempus, quo fuit miles abſens pro eo, & contra eum, & ipſo iure currit, ſed reſtituitur, & an idem ſit in iudicijs. in commen. col. col. 2. lin. 71. fol. 157
Abſens in criminali an poſsit diffinitiuè damnari. in glo. col. 2. lin. 1. folio 128
Abſens multùm dicitur, quando quis eſt in alia prouincia. in commen. col. 1. lin. 17. fol. 115
Abſens non fugiens non capitur in crimine. col. 1. lin. 76. fol. 144
Abſens præconizatur antequàm fiat miſsio in poſſeſsionem eius bonorum. in glo. col. 1. lin. 21. fol. 132
Abſens quis multis modis dicitur. in com. col. 2. lin. 76. fol. 114
Abſens reus poteſt confidere de ſua conſcientia, & non comparere timens iram iudicis, & potentiam inimicorum. in commen. colum. 2. lin. 72. fol. 133
Abſens: Sententia criminalis quando ferri poſsit in abſentem. in glo. 2. lin. 2. fol. 127
Abſens: Sententia lata contra abſentem nõ citatum non valet. in glo. col. 2. lin. 5. fol. 131
Abſens vbicunque poteſt damnari, ibi poteſt per procuratorẽ defendi. in commen. col. 1. lin. 43. fol. 136
Abſentia accuſati excuſatur. vide Minor vel Fœmina.
Abſentia: Tempus eundi & redeundi cõputatur pro abſentia neceſſaria. in glo. col. 2. lin. 61. fol. 111
Abſentibus ex voluntaria cauſa non ſubuenitur. in gloſſ. col. 2. lin. 37. folio 112
Abſentiæ cauſæ debent legitimè probari. in gl. col. 2. lin. 26. fo. 113
Abſentiæ cauſas allegans non tenetur probari, ſed ſuo ſacramẽto creditur, nec tenetur ſatiſdare de præſentando eum in certo aliquo termino. Et an teneatur ſatiſdare iudicatũ ſolui & an teneatur ſatiſdare de ſoluendis expenſis ſi iniuſtè appareat excuſaſſe. in commen. col. 2. lin. 68. fol. 115
Abſentis citati animus ſubeſt fugiendi quomodò probabitur. in commen. col. 1. lin. 38. fol. 120
Abſoluimus in dubijs potiùs quàm condemnemus. in comment. col. 2. lin. 58. fol. 30
Abſoluitur qui ſatisfacit ante ſententiam. in commen. col. 2. linea 76. folio 88
Abſolutio rei eſt damnatio in actore. in glo. col. 2. lin. 30. fol. 90
Abſolutio tantùm facere debet, quantùm condemnatio cum ſolutione. in glo. col. 1. lin. 25. fol. 52
Acceptilatio inutilis ratione rei, habet vim pacti nudi. in gloſ. col. 1. lin. 55. fol. 179
Acceſsio ciuilis eſt vſura. in gloſ. col. 2. lin. 39. fol. 13
Aſſeſſorium. vide Principale.
Accuſare ante litem conteſtatã quis non dicitur, ſed accuſationẽ inſtituere. in glo. col. 2. lin. 11. fol. 151
Accuſare & denunciare idem eſt. in commen. col. 3. lin. 59. fol. 392
Accuſare infames prohibentur in gloſſ. col. 3. lin. 7. fol. 276
Accuſari an quis poſsit à pluribus, de pluribus delictis ſimul & eodem tempore. in glo. col. 3. lin. 20. fol. 161
Accuſans aliquem de vi publica, quod probare debeat. in comme. col. 3. lin. 81. fol. 18
Accuſans criminaliter plus oneratur in probatione, quàm qui ciuiliter agit. in glo. col. 2. lin. 18. fol. 173
Accuſans, ſiue denuntians poteſt deſiſtere ſi inde nihil curiæ acquiritur, nec cõpellitur tunc iurare ne non deſiſtat ab accuſatione, ſeu denũciatione, ſed licitè partes poſſunt pacisci poſtquã in ad citationem peruenit. Si verò aliquid inde ſit aduẽturũ curiæ, tunc debet iurare, aliàs nõ admittitur. Et ſi iurauerit, & pacificatur cũ parte, poteſt puniri de periurio. Sed de ritu iudiciorum denuncians, ſiue accuſans obligat ſe ad certam pœnam: ſed hoc nõ facto, ex ſola libelli oblatione videtur ſe aliquis inſcribere. in com. col. 2. lin. 13. & col. 9. lin. 2. & 11. fol. 339
Accuſatio. An in accuſatione ſit neceſſe exprimere locum & tempus de iure regni. in commen. col. 1. lin. 2. fol. 406
Accuſatio: Crimina plura ſi ex eodem facto naſcãtur à diuerſis accuſari poſſunt. in glo. col. 2. lin. 33. fol. 21
Accuſatio criminalis fit etiam per verbum Denuncio. in can. col. 1. lin. 51. fol. 392
Accuſatio: Deſiſtens ab accuſatione ante litẽ conteſtatam an incidat in Turpillianum. in glo. col. 1. lin. 2. fol. 249
Accuſatio. Iudex poteſt præfigere terminum ei, qui dicit velle accuſare & probare, infrà quem accuſet & probet. in glo. col. 1. lin. 18. folio 51
Accuſatio: Magiſtri Iuſtiniani nõ debent facere mouere accuſationem priuatam per procuratores, vel officiales eorum contra aliquem: ſed poteſtas bene auditur, & recipitur. in commen. colum. 1. lin. 56. fol. 318
Accuſatio maioris criminis, quãdo non præiudicatur minori. in gl. col. 1. lin. 2. fol. 160
Accuſatione deſiſtens. vide Deſiſtens.
Accuſatiõe finita fruſtrà de pœna agitur. in com. col. 1. li. 59. f. 128

Index.

Vſusfructus feudi alienari non poteſt. vide Feudi vſusfructus.

Vſusfructus formalis quis ſit, & quis cauſalis. in gl. co. 2. li. 5. fo. 210

Vſusfructus non vſucapitur, ſicut dominium, quod eſt verum in re mobili, vt ea vſucapta, vſusfructus alterius non vſucapiatur, eo quòd eſt ſeruitus perſonalis, quæ triennio non tollitur: ſecus in re immobili. in com. col. 2. lin. 71. fol. 260

Vſusfructus perpetuus feudatarij. vide, Feudatarius in re haber.

Vſusfructus quare dicatur pars dominij. in com. col. 2. li. 78. f. 224

Vſusfructus quem habet pater in bonis feudalibus filij ſpectat ad fiſcum propter delictum patris. in com. col. 2. lin. 70. fol. 141

Vſusfructus ſine perſona eſſe non poteſt. in glo. col. 1. lin. 3. fo. 3

Vſusfructus. vide Feudum ſi concedatur.

Vtilis dominus præfertur directo, & vtilis & naturalis poſſeſsio præfertur directæ & ciuili. glo. in proœm. conſt. col. 7. lin. 12.

Vtilitas propria præferenda eſt alienæ. in glo. col. 1. lin. 56. fol. 9

Vulgari locutioni ſtatur & alluſioni vocabuli. in com. col. 1. lin. 12. folio 222

Vulnerans aliquem ad mortem, vt viuere nõ poſsit, tenetur de occiſo. in com. col. 1. lin. 42. fol. 135

Vulnerans mortiferè videtur tũc occidere, licèt tũc percuſſus mortuus non fuerit, ſecus ſi non mortiferè: nam tunc de vulnerato tantùm tenetur. in com. col. 2. lin. 51. fol. 22

Vulneratus dicitur ex vulnere mortuus, quando in breui, & proximo tẽpore mortuus eſt, & quòd dicatur proximum tempus. in com. col. 2. lin. 80. fol. 22

Vulneratus quando dicatur ex illis vulneribus mortuus, & quando non. in glo. col. 1. lin. 31. fol. 280

Vulneratus, quando dicatur ex vulnere mortuus. in com. col. 2. li. 72. folio 22

Vulneratus, quando præſumatur ex vulnere mortuus. in com. co. 2. lin. 79. fol. 280

Vulnus. De iure communi, quando ſuper vulnere debet adhiberi medicus à communi ad hoc deputatus, eius conſilio, & dicto ſolius ſtabitur. Si autem nõ eſt deputatus à communi, debet duos adhibere ſi reperiuntur in ciuitate, aliàs vnus ſufficit, oportet tamen illum eſſe peritũ, alias non ſufficit. in com. co. 2. l. 20. f. 402

Vulnus quòd fuerit mortiferũ, vel leue per chyrurgos iudicatur, & nunquid id poſsit per alios teſtes teſtificari. ibi. li. 12. in com. col. 2. lin. 11. folio 23

Vulnuſculum inferens non punitur pœna manus. in com. col. 2. lin. 81. fol. 20

Vulnuſculum non cãtracur, neque punitur illud inferens. in glo. columna 1. lin. 32. fol. 21

Vxor an accuſet de morte viri. in glo. col. 1. lin. 40. fol. 184

Vxor an poſsit accuſare de morte viri. in com. col. 1. lin. 63. fo. 184

Vxor an poſsit alere maritum proditorem, de bonis ſibi dimiſsis, & an de alieno victum marito præſtare poſsit, vel de alijs bonis, quàm prædictis. in com. col. 1. lin. 61. fol. 81

Vxor an ſit agnata, vel cognata. in com. col. 1. lin. 74. & 78. fo. 84

Vxor an teneatur cohabitare cum viro foriudicato, vel proditore. in com. col. 1. lin. 66. fol. 142

Vxor clandeſtina quæ dicatur, & quæ concubina. gloſſ. col. 2. lin. 5. fol. 250

Vxor copulatur. vide Baro. & Milites.

Vxor domina dotarij. vide Matrimonio ſoluto.

Vxor & filius adoptiuus an ſuccedant feudo, vltimo ſucceſſori excluſo fiſco. in com. col. 2. lin. 62. fol. 212

Vxor & vir ſunt ſocij diuinæ, & humanæ domus. in glo. col. 1. lin. 3. fol. 217

Vxor ex eo, quòd vir eſt foriudicatus, an habere debeat quartam, vel debeat expectare mortem & interim fiſcus teneat. in com. col. 2. lin. 79. fol. 142

Vxor foriudicati an teneatur capere virũ, vel denũciare, eum, vt capiatur, vel clamare. in com. col. 2. lin. 35. fol. 142

Vxor. Illa quæ ſecundum leges habenda eſt vxor, debet eſſe virgo, caſta, & deſponſata in virginitate, & dotata legitimè, & à parentibus tradita ſponſo, & à paranymphis accipienda. Aliter non dicetur legitimum coniugium niſi ab his, qui ſuper ipſam fœminam dominationem habere videtur. & quibus cuſtoditur, vxor petatur, & à proximioribus parentibus ſponſetur, & propterea in villa, ſine teſtibus, & patre non conſentiente facta, legitimæ non ſunt, quinimò etiam ea, quę legitimè deſponſata eſt, nõ dicò tradenda eſt viro, ne vileſcat maritus datam, quam ſuſpirauerat ſponſus dilectam, ſed ſaltem vſque ad duos menſes non eſt viro tradenda. in com. col. 2. lin. 23. fol. 361

Vxor in bonis decedentis ſine hærede an præferatur fiſco. in glo. col. 1. lin. 32. fol. 84

Vxor non debet alimentare virum exulem. in glo. co. 1. li. 18. f. 143

Vxor non debet prodere virum etiam foriudicatum, nec inuenitur iure cautum quòd coniunx debeat denunciare factionem viri vel vxoris, ſicut de patre & filio: nã licèt lex ciuilis dicat, non eſt amor, qui vincat paternum. Chriſtus dicit, non eſt amor qui vincat coniugalem dilectionem, quia dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. & ſic ſunt vna caro, & indiuiduum ex diffinitione nuptiarum, & an vxor teneatur denũciare virum quando ſcit eum velle delinquere enormiter ad actum procedẽdo, an verò tantùm debeat illum quantum poteſt retrahere à peccando. in com. col. 2. lin. 44. folio 142

Vxor non eſt affinis, ſed cauſa affinitatis. in com. col. 1. lin. 77. f. 84

Vxor non perdit iura dotalia ob foriudicationem viri ſui. in glo. col. 1. lin. 25. fol. 142

Vxor pro marito proditore non punitur, vel è contra, niſi in causa primipilari. in com. col. 1. lin. 61. fol. 81

Vxor ſequitur forum viri. in com. col. 1. lin. 45. fol. 278

Vxor ſi alit virum proditorem, vel foriudicans ad illum animandum ad ſcelus, punitur. in com. col. 2. lin. 62. fol. 142

Vxorem ſine dote ducere quis non præſumitur. in com. col. 1. lin. 30. folio 240

Vxor ſpernentis defenſam iuſtam condemnati, an iura ſua ſalua, & præcipua habeat. in glo. col. 1. lin. 1. fo. 30

Vxor tenetur cohabitare cum viro hæretico, quia hoc de cauſa non ſoluitur matrimonium, niſi ei inhibeatur per iudicem. in com. col. 2. lin. 58. fol. 10

Vxor tenetur cohabitare cum viro, licèt ſit hæreticus, niſi quando cum contumelia creatoris. in com. col. 1. lin. 73. & quid ſi ſit excommunicatus. ibid. in addit. lin. 77. fol. 142

Vxor venenans virum. vide Venenum.

Vxor verùm familiæ appellatione contineatur. in gloſ. col. 1. lin. 2. folio 27

Vxor verùm poſsit occidentem virum accuſare de morte mariti. in com. col. 2. lin. 71. folio 184

Vxorem adulteram vigore conſtitutionis interficiens an ſit tutus in terris Imperij in foro ſeculari, cum talis permiſsio ſit nutritiua peccati, & an peccet occidens, & an liceat conuocare amicos ad hoc. in addit. ad glo. col. 2. lin. 40. fol. 277

Vxorem indotatam nullus libenter ducit. in com. co. 1. li. 63. f. 225

Vxoris in adulterio deprehenſæ pœna. in glo. col. 1. lin. 37. fo. 277

FINIS.

Regeſtum.

aa bb cc dd, a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z, A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, aa bb cc dd ee ff gg hh ii. Omnes ſunt terniones demptis dd, Euidentialium, & ii, Tabulæ, qui duales ſunt.